

УДК 340.12(477)(091):342.7:305-055.2

**FORMATION OF GENDER OUTLOOK IN UKRAINIAN LANDS: A
RETROSPECTIVE REVIEW**
**ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО СВИТОГЛЯДУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД****Chumak O.V. / Чумак О.В.***аспірантка кафедри історії та археології**Східноукраїнського національного університету ім.В.Даля*

У статті розглянуто історичну ретроспективу формування гендерного світогляду українців. Проаналізовано основні періоди, у які формувалися засади гендерної рівності як у суспільному житті загалом, так і в державному управлінні зокрема. Визначено фактори, що гальмували процес формування гендерного паритету між чоловіками та жінками в минулому України та на її сучасному етапі розвитку.

Ключові слова: *гендерна рівність, стереотип, рівноправність, управління, гендерний паритет.*

Актуальність проблеми.

Успішний розвиток та формування сучасної України повинні ґрунтуватися на усвідомленні цінності людського життя, важливості повноцінного та гармонійного розвитку кожної особистості, забезпеченні прав людини, необхідності створення умов для самореалізації людського потенціалу. Це можливо тільки за умови забезпечення гендерної рівності. Невипадково в Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 18 вересня 2000 р. закріплено норму: «Рівні права і можливості жінок і чоловіків повинні бути гарантовані». У Підсумковому документі 131-ї Асамблеї Міжпарламентського союзу (організації, яка об'єднує парламенти понад 160 країн світу), прийнятому 16 жовтня 2014 р. у Женеві зазначено, що жодна країна не може констатувати, що їй вдалося досягнути рівності, та наголошено, що «гендерна рівність лежить в основі прогресу, миру та розвитку. Якщо ми прагнемо досягнення миру і безпеки у світі, подолання бідності та забезпечення сталого розвитку, то повинні докласти всіх зусиль для досягнення цієї мети».

Дослідження гендерного світогляду, витоків його формування, розвитку та усталення дозволяє в значній мірі визначити ролі окремих компонентів гендера та вплив гендерних відносин на гармонізацію соціальної, політичної та інших сфер життєдіяльності. По-перше, ці відносини розпочинаються з родинних, і їх усталеність та прогресивний характер мають не тільки опосередкований, а й прямий вплив на загальну ситуацію, яка складається у суспільстві. По-друге, особливого значення вони набувають при складанні паритетності між чоловіками і жінками, при врахуванні великої природної місії жінки, яка завдяки цьому може відіграти більшу роль в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Саме це в значній мірі визначає актуальність і обумовлює вибір теми нашого дослідження.

Історіографія питання

При підготовці статті використовувалися дослідження провідних фахівців

з проблеми таких, як Рент О.П., Т.В. Бендас, О.А. Вороніна. Стан гендерної проблематики як у вітчизняному просторі так і у сьогоднішній є цікавим для широкого кола дослідників, з вітчизняних слід виокремити А. Волобуєва, І.С. Кон, І. С. Клецина, Д. Н. Остапенко, О. Пода, Н. Сидоренко, Т. Старченко які бачать переоцінку «гендерних» цінностей в сучасному суспільному житті держави. В даний час гендерні дослідження широко проводяться в усьому світі, такими вченими як Ф.Л. Джеймс, К. Хорні, К. Уест, С. Фаррел, Т.С. Баранова, Ю.Є. Альошина.

До питання про проблеми жінки в українському суспільстві звертаються у своїх дослідженнях Ярмиш О. Н., Головка О. М. [4], Книш І. [7], Смоляр Л. [9], Богачевська М. [12] та багато інших науковців. Однак, попри зростання наукової зацікавленості щодо даної теми, проведений аналіз історіографічної бази за порушеною проблематикою дає підстави стверджувати, що, незважаючи на джерельне підґрунтя, питання, яке є предметом нашого дослідження, не розкрито повністю, що й обумовлює актуальність даної теми.

З урахуванням досліджень попередників ми ставимо на меті розглянути та вирішити такі питання:

Мета і завдання дослідження.

Метою дослідження є формулювання теоретично обґрунтованих висновків щодо нерозривного зв'язку ідеї гендерної рівності з інтелектуальним, культурним, економічним, соціальним та національним розвитком українського народу, її присутності у всіх прогресивних національно-демократичних програмах, поглядах українських громадських, культурних та політичних діячів протягом всього історичного розвитку суспільства на українських землях, коли в умовах сучасності розвивається усталене поняття необхідності правової рівності, свободи та справедливості.

Зазначена мета зумовила постановку і розв'язання таких *завдань*:

1. Схарактеризувати та структурувати погляди на формування підвалин українського суспільства, розвиток та усталеність гендерного світогляду на українських землях з найдавніших часів до сьогоднішнього;

2. Проаналізувати та узагальнити фактичний матеріал, розробити на його основі ретроспективний огляд формування гендерного світогляду на теренах сучасної України;

3. Виокремити етапи розвитку стереотипного мислення громадян у питаннях гендерного світосприйняття сучасності, особливу увагу приділити висвітленню періоду виникнення та розвитку української державності, остаточного формування гендерної думки за умов самоідентифікації українського суспільства;

4. Вивчити історичні передумови формування гендерної свідомості громадян у новітні часи.

Виклад основного матеріалу.

Взагалі соціокультурні стереотипи сприйняття жінки в соціальному контексті можуть бути охарактеризовані як маскуліні. Жінці традиційно відводилися заняття, редуковані до біологічного початку, тобто пов'язані з народженням і вихованням дітей та обслуговуванням чоловіка: забезпечення

його первинних (фізіологічних потреб) – від сексуальних до побутових - харчування, догляду тощо.

Разом із тим українська історія свідчить, що українська ментальність відзначається толерантністю і повагою щодо соціальної (у тому числі політичної) активності жінки.

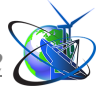
Для ґрунтовного вивчення гендерного світогляду українці в історичній ретроспективі слід визначитись з періодизацією. Цей процес ми поділяємо на такі етапи (залежно від форм державного правління в Україні протягом століть):

- а) ранньофеодальний;
- б) станово-представницький;
- в) імперський;
- г) національно-республіканський;
- д) радянський;
- е) сучасний в умовах незалежної України.

Досліджуючи ранньофеодальний період Русі (кін. IX- поч. XIV ст.) слід згадати постаті таких жінок, як княгиня Ольга, Анна – королева Франції, Роксолана. Вони залишили по собі пам'ять саме як політичні діячки, жінки, які займалися - і успішно - політикою, а не були просто дружинами князя чи короля, чи султана. Княгиня Ольга сприяла прилученню Київської Русі до християнської релігії. Анна Ярославна фактично управляла Францією, поки її син був малолітнім. Онука Ярослава Мудрого – Анна Всеволодівна в 1089 році самостійно правила посольство у Візантії (крім цього, заснувавши у Києві Андріївський монастир, Анна відкрила при ньому першу відому в історії Русі школу для дівчат) [6].

До речі, останнє не є поодиноким випадком: у XII-XIII ст. нерідко виникали монастирські школи, засновницями яких були жінки княжих родів. Вважається, що масштаби державної соціальної активності давньоруських жінок взагалі були значними. Звичайною справою для руських княгинь було вести переговори з іноземними послами. Імена давньоруських жінок зустрічаються в джерелах і у зв'язку з боротьбою за зміцнення та єдність їх власних земель як на Русі, так і за кордоном [16].

У ранньофеодальний період порівнюючи економічні та соціальні права чоловіків та жінок слід зазначити, що у цивільно-правових відносинах статус жінки в давньоруському праві було набагато вище, ніж, наприклад, в римському чи давньо-германському. У цих суспільствах жінка, дочка, дружина та мати завжди перебували під опікою чоловіка і були позбавлені правоздатності. Натомість в Русі, жінка в шлюбі зберігала за собою все своє майно, яке і після смерті чоловіка не включалося у спільну спадщину, а вдова ставала повноправною головою сім'ї. Жінки володіли правом на придане і спадок. Ще в дохристиянський період дружини мали своє майно, княгині та інші знатні жінки володіли великими статками, містами, селами. Так, «княгині Ользі належало власне місто, свої місця пташиної і звірячої лову». Чоловіки нерідко майново залежали від дружин. Істотно, в древніх актах не міститься жодного свідчення про те, щоб дружина у будь-який

спосіб обмежувалась в праві розпоряджатися своїм майном.

Жінки у період середньовіччя практично не могли брати участі в управлінні державою, займати державні посади, претендувати на найбільш престижні професії: лікарів, юристів, священнослужителів. Соціальна активність жінки обмежувалася владою чоловіка, якому вона була зобов'язана служити згідно з нормами канонічного права. Жінка «не може вчити, виступати свідком у суді і гарантом в угодах, вона не має права брати участь у засіданнях судів ...» [1, с. 192].

Таким чином, проаналізувавши узгодженість прав і обов'язків чоловіків та жінок в середньовічній Русі (IX – XIV ст.), слід відмітити: присутність гендерної рівності: а) на побутовому рівні та у сім'ї між подружжям; б) у цивільно-правових відносинах при заключенні договорів та відшкодуванні збитків; в) у всіх видах господарської діяльності особливо у середовищі вищих верств населення на загально-державному рівні; г) жінки та чоловіки, як представники одних верств населення, користувалися однаковим судово-правовим захистом.

Класичним виявом типу української жінки у станово-представницький період стала козачка. „Козачка-мати, яка виховувала лицаря, оборонця рідної землі; вихователька спартанців сама була кришталево чистою, безкорисливою, гордою, рішучою. На перше місце ставила загальнонаціональні інтереси, а не власні”[6].

Соціальне становище українського жіноцтва у XVI-XVII ст. було кардинально відмінним порівняно із Західною Європою. Суспільний статус чоловіка не відіграв тут головної ролі, натомість усе вирішував власний майновий стан жінки. Наприклад, шляхтянки – володарки величезних земельних латифундій мали значну суспільну вагу, незалежно від того, були вони заміжніми чи ні.

Разом із тим „у статевій свідомості українців відсутні ригідні стереотипи щодо маскулінності-фемінності, дихотомічність яких притаманна більшості етносів”. Сердечність, м'якість, ніжність чоловіка (згадаймо хоча б: „Я ж тебе, милая, аж до хатиноньки сам на руках донесу” або „Як не хочеш, дівчинонько, моєю бути, то дай мені таке зілля, щоб тебе забути”) поєднуються з активністю, незалежністю, самостійністю та рішучістю жінки, маскулінні якості якої не применшують її фемінності. Як підкреслюють етнографи та історики, українська духовна традиція виробила своєрідний код характеру українки: розум, доброта, мужність та гідність.

Жінці віддавалася перевага у сімейних та соціальних ролях. Прикладом суспільного авторитету жінки може служити давній козачій звичай, за яким тільки жінка могла врятувати козака від смертної кари, якщо погоджувалася вийти за нього заміж.

Входження України до складу Російської імперії негативно позначилося на юридичному статусі жінки, що сприяло поглибленню гендерної асиметрії українського суспільства. Вже у 1646 року до тодішнього законодавства („Требник”) було внесено зміни щодо шлюбної присяги. Раніше подружжя вважалося “помічниками” один щодо одного. Віднині ж було законодавчо

упроваджено зобов'язання жінки щодо покори своєму чоловікові. Така позиція підтримувалася й церквою, що тлумачила владу чоловіка над жінкою як непорушний закон, відповідний ієрархічній будові станової держави: „Дружинам голова чоловік, чоловікові – князь, а князю – Бог”.

Боротьба за гендерну рівність в Російській імперії взагалі та в Україні зокрема, бере початок з другої половини XVIII ст. під впливом ідей Французької революції 1789 та Просвітництва. З'являється новий тип жінок, готових брати участь у суспільному житті. Це Є.Р. Дашкова, графині М.Г. Разумовська, А.К. Воронцова, М.А. Нарішкіна. Поява жінок-письменниць і поетес Є.А. Княжніної, Е.А. Вельяшевой-Волинцевої, В.А. Волкової, Є.С. Менипикової свідчило про зростання жіночої самосвідомості. Цьому сприяла поява у 1812 р. так званого «Жіночого патріотичного суспільства» (громади) - першої на теренах імперії організації, яка ставила за мету досягнення цілей публічного характеру. Цією організацією започатковано історію організованої жіночої політичної активності в Російській імперії. До певної міри, віддзеркаленням її діяльності став вчинок жінок декабристів, які відправилися за своїми чоловіками і братами до Сибіру [6].

На початку 50-х рр. XIX ст. передова російська інтелігенція уже була добре обізнана з феміністськими рухами на Заході. Свідченням цього є низка опублікованих статей ліберально налаштованих викладачів університетів: фізіолога І. Сеченова, історика Т.М. Грановського (його стаття «Погляд на зміну громадянського стану жінок в нашій вітчизні» спиралася саме на західний досвід), а також хірурга Н.І. Пирогова. У статті літературного критика М.Л. Михайлова «Жінки, їх виховання і значення в сім'ї та суспільстві» (1852), вперше у вітчизняній історії прозвучала вимога щодо рівноправності жінок у соціально-політичному житті [3].

Реформи 60-70-х рр. XIX ст. радикально, хоч і непослідовно, змінили всі сторони життя в Російській імперії. Гендерна рівність повинна була проявитися насамперед у виборчому праві, але саме у цій сфері жінки фактично були віднесені до категорії політично неправоздатних громадян. Вони не мали пасивного виборчого права і були позбавлені можливості брати участь в державному управлінні та місцевому самоврядуванні. Все це спонукало жінок до активної боротьби за отримання політичних прав.

Натомість вже XIX століття внесло свої корективи у сфері гендерної рівності значно рішучіше. Так, 15 квітня 1917 р. Тимчасовий уряд видав Постанову «Про проведення виборів гласних міських дум» і «Тимчасові правила щодо проведення виборів гласних міських дум». Як вказують О.Ярмиш і О.Головко, «Уперше в колишній Російській імперії впроваджувалось демократичне, пряме і рівне виборче право. Обирати й бути обраним до органів міського самоврядування могли усі громадяни чоловічої та жіночої статі усіх національностей та віросповідань, які досягли 20 років. Під час складання списків ці особи повинні були мешкати у цьому місті, або мати в ньому домівку, або інші заняття, пов'язані з містом. Кожен виборець мав один голос» [5, с. 41]. Міські вибори, у яких брали участь жінки, пройшли влітку 1917 р. в умовах політичної та соціальної нестабільності. [5, с. 7].

Скасування кріпацтва, перехід до капіталістичного способу виробництва, всебічна трансформація суспільного життя стали основними передумовами оформлення жіночого руху як соціально-політичної сили. Всі ідеї формувалися в руслі соціальної модернізації і трансформації, становлення демократичної громадянської свідомості. Щоправда, серед основних цілей було відстоювання права жінок на освіту, на участь у духовному житті, в суспільному виробництві [16].

Отже, вивчаючи процес формування гендерної свідомості українців в імперську добу, слід зазначити, що історичні традиції культурно зумовлених гендерних стереотипів простежуються і в мовленнєвій поведінці статей, впливають на їх мовну соціалізацію (відоме батьківське виховне висловлювання – „Ти ж дівчинка” – означає недозволеність певних мовленнєвих практик саме для дівчаток, у той час, як логічно витікає з цієї настанови, це не забороняється (хоча і не рекомендується) хлопцям. Ця регламентація мови відбиває вербалізацію статі. Так, лінгвісти свідчать, що в „українській мові спостерігаються елементи андроцентричності. Це стосується здатності мови виражати належність особи до статі щодо системи парних відповідників. Відомо, що для означення осіб за професіями, спільними для осіб різних статей, перевагу має чоловічий рід, і саме ця граматична форма фіксується навіть, коли йдеться про жінок” [6].

Внаслідок скасування кріпосного права та реформування, хоча й обмеженого, політичної системи відбулися відчутні зміни у політичній свідомості населення.

Бурхливий початок ХХ ст. ознаменувався для України можливістю на національне самовизначення та спробою розбудови гендерно свідомого суспільства.

Про емансипацію жінки в Україні тривали активні дискусії, починаючи ще з кінця ХІХ ст. Як соціальна проблема становище жінки знайшло висвітлення у творчості Т.Г.Шевченка. Зображуючи її тяжку долю, поет закликав до протесту проти соціальної несправедливості, і цей протест був почутий демократично налаштованим жіноцтвом. Недарма серед молодих освічених жінок Наддніпрянщини зростав інтерес до творчості Т.Шевченка, переписувалися його вірші. Особливе зацікавлення викликала проблема визволення жінки.

Видатним гендерним ідеологом періоду національного державного відродження в Україні була Софія Русова. За її словами: «Жіноче питання одне з найскладніших, які ставить перед нами наше культурне життя, яке може розвиватися правдивими шляхами в залежності від багатьох економічних, етичних і культурних умов громадського життя. Воно вимагає зростання почуття правди й волі в людях, воно не вкладається ні в які законодавчі постанови, бо воно цілком залежить від моральних відносин людей між собою, від розвитку пошани людини до людини, від самоутримування своєї розбещеності заради гуманного почуття до жінки» [9, с. 70]. Поряд з Софією Русовою у роботі Центральної Ради та створених нею установ приймали участь такі жінки-інтелектуалки, як Л. Старицька-Черняхівська, М. Грушевська, З.Мірна, М. Ішуніна, В. О'Коннор-Вілінська, Л. Яновська, С. Любинська,

О. Пащенко, В. Ничаївська, Н. Захарченко, О. Клер, М.Лисиченко, Ю.Шевченко, О. Андрієвська та інші [6, с. 12]. У «Законах про тимчасовий державний устрій України», виданих 29 квітня 1918 р. Гетьманом Української держави П. Скоропадським, практично поновлюється станова структура суспільства, виокремлюючи два суб'єкти прав і обов'язків - козаків і громадян. Про гендерну рівність у державному управлінні ні у конституційних Законах 29. IV. 1918 р., ні в іншому законодавстві Гетьмана не йдеться, хоча фактично соціальні права жінок набули значного розширення. Так, у «Проекті Конституції основ державних законів УНР» доби Директорії професора Київського університету Отто Ейхельмана відроджуються громадські погляди М. Драгоманова про соціальну рівність жінок і чоловіків у державному самоврядуванні, але цей проект не був затверджений через об'єктивну історичну ситуацію.

З утворенням Західноукраїнської Народної Республіки наприкінці 1918 р. відразу ж виникло питання про гендерну рівність чоловіків та жінок. Воно було вирішено у Тимчасовому основному законі про державну самостійність українських земель колишньої австро-угорської монархії, ухваленому Українською Національною Радою на засіданні 13 листопада 1918 р. В Артикулі IV цього конституційного акту було закріплено: «Права влади іменем Західно-Української Народної Республіки виконує весь її народ через своє заступництво, вибране на основі загального, рівного, безпосереднього тайного і пропорціонального права голосування без різниці статі. На цій основі мають бути вибрані установчі збори Західно-Української Народної Республіки. До часу зібрання установчих зборів виконує всю владу Українська Національна Рада і Державний Секретаріат» [11, с. 96]. Жінки Західноукраїнської Народної Республіки брали участь до виборів у парламент, займали владні та судові посади, були вояками Галицької армії, після Злуки УНР та ЗУНР разом з жінками Української Народної Республіки створили в Кам'янці-Подільському об'єднану українську жіночу організацію та спільно включились у міжнародний жіночий Рух, брали участь у міжнародних з'їздах Міжнародної жіночої ради, Міжнародного суффражистського союзу та Міжнародної жіночої ліги за мир та свободу» [12, с.72]. Після приєднання Західної України до Польщі політична діяльність українських парламентаристок у Другій Речі Посполитій (1922-1935 рр.) зі захисту національних та соціально - політичних інтересів була досить значною.

З революційним закріпленням радянської влади в Україні починається нова доба у боротьбі за рівні соціально-політичні права жінок та чоловіків. Вже у Конституції УСРР 10 березня 1919 р. опосередковано закріплено за жінками, як громадянами тільки право обирати та бути обраними. Чітко вираженого формулювання про статеву рівність у цьому акті не зафіксовано, а, насамперед, йдеться про класову пролетарську єдність. Проте вже у Конституції УСРР 1929 р. у ст. 66 зазначається: «Право обирати і бути обраним до рад мають, незалежно від статі, віри, раси, національності, осілості тощо, такі громадяни Української Соціалістичної Радянської Республіки, що їм до дня виборів минуло 18 років» [12, с. 285]. Усі ці конституційні нововведення були

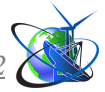

прогресивними, оскільки на той час, жодна країна світу законодавчо не закріплювала вичерпне коло прав для чоловіків та жінок “на рівних”. І надалі конституційне закріплення гендерної рівності в Україні відбулося в Конституціях СРСР 1977 р. та Конституції УРСР 1978 р.[14, с. 644].

У другій половині 1950-х – на початку 1960-х років обмежена лібералізація суспільства і «приватизація» особистого життя поступово послабили дію більшовицького гендерного кодексу й підштовхнули до появи альтернативної інтерпретації жіночності й чоловічності в СРСР. Радянська пропаганда завжди пишалась тим, що жінки вперше в історії були залучені до суспільно-політичного і культурного життя країни. Дійсно, до часу завершення радянської історії, жінки становили 51 відсоток всієї робочої сили. Проте, звісно, не можна стверджувати, що ці показники свідчать про дотримання принципу рівності та рівноправності в державному управлінні. Наприкінці 1980-х років кожен другий чоловік з вищою освітою займав який-небудь адміністративний пост, а серед жінок таких було тільки 7%. Така ж ситуація склалась і в політиці. До початку перебудови, коли все вирішувалося зверху, партійною бюрократією, жінки були, хоча б номінально, представлені на всіх сходинках політичної ієрархії, за винятком Політбюро (за всю історію КПРС цієї честі були удостоєні тільки дві жінки – Катерина Фурцева і Олександра Бірюкова). На перших же більш-менш вільних виборах це формальне представництво зазнало поразки [13, с. 41].

Після розпаду СРСР, попри структурні зміни й виникнення нових гендерних практик, трансформація гендерних відносин супроводжувалася поверненням до патріархальних уявлень про рольові статуси чоловіків та жінок у суспільстві [10]. На думку О. Кулачек, перемини в політичній системі та встановлення ринкових відносин в Україні, зумовили зміни у соціально-політичних відносинах між жінками й чоловіками. В ейфорії проголошеної незалежності України були знехтувані ідеї рівноправної участі жінок і чоловіків у державному будівництві, і це стало фундаментальною помилкою з погляду використання могутнього наукового, творчого і практичного потенціалу жінок, що й призвело певною мірою до теперішніх сумних наслідків. Це насамперед виявилось на рівні змін соціокультурного контексту подальшої політичної та управлінської діяльності українських жінок, що усуває їх від державотворчого процесу, обмежує роль жінок при розробці та прийнятті управлінських рішень [8, с. 41]. Як один із заходів «широкого» залучення жіноцтва до державного управління, що пропонується деякими вченими і політиками - це повернення до радянської системи квотування, насамперед при виборах до представницьких органів влади.

Як зазначає О.Марцеляк, щодо запровадження виборчих гендерних квот, яка вважає, що по-перше, введення гендерної квоти порушує принцип вільного вибору, а по-друге, введення гендерних квот прямо суперечить ст. 24 Конституції України, яка гарантує рівність між жінками і чоловіками і забороняє запровадження привілеїв та обмежень за ознакою статевої приналежності [11, с. 94]. В політиці як і в економіці повинна існувати вільна конкуренція в боротьбі за владу, а не штучний пошук кращих претендентів на

державницькі посади. У данному випадку слід обережно відноситися до зарубіжного досвіду гендерного квотування на державні посади.

Проте, поступово ситуація змінюється, хоча і дуже повільно - наприклад, ратифікація Стамбульської конвенції в Україні, що покликана захищати жінок від домашнього насильства в усьому світі, і в Україні зокрема, у нашій державі пройшла тривалий процес ратифікації - понад 11 років: прийнята була у листопаді 2011 року, а лише у 2022 році Верховною Радою України було прийнято Закон про ратифікацію Стамбульської Конвенції №0157 від 18.06.2022р. Або інший приклад: Мінекономіки своїм Наказом від 18.08.2020 р. № 1574 лише у 2020 році унесло зміни до Класифікатора професій ДК 003:2010 щодо застосування адаптованих до жіночого роду професійних назв робіт, які у класифікаторі майже в усіх випадках наведені у чоловічому роді. Причому процес законодавчого врегулювання використання фемінітивів (мисткиня, директорка, юристка і т.ін.) також “розтягнутий в часі” - зазначений нормативний документ змінюється вже вдев’яте, але досі має неврегульовані питання і потребує майбутньої доробки.

Якщо звернути увагу на те, що відповідно актуального гендерного профілю України [17] чоловіки складають більшість у Верховній раді України, то питання такого повільного законотворчого процесу у нашій державі в питаннях гендерного паритету наводить на висновки про пасивність чоловічої складової до гендерних прав жінок. Як зазначає, С.Павличко, один з найсильніших міфів, що існує в українській свідомості, це “культ матері”. Він створюється в культурі, в основному, чоловіками, для того, щоб усунути конкурентів-жінок з традиційно чоловічих сфер діяльності. Маючи материнські обов’язки, жінка доволі рідко може виступити конкурентом на виборах у парламент, чи в отриманні високої посади на приватній фірмі або в захисті докторської дисертації. “Українські чоловіки готові оспівувати і оспівують, прославляти і прославляють жінок-матерів, а на політичному рівні приймати постанови про обмеження суспільної діяльності жінок” [6].

А якщо проаналізувати Інтернет-опитування про необхідність використання фемінітивів в українській мові [18], то можна навіть відзначити іронію, жарт, або навіть роздратованість у респондентів переважно чоловічої статі та їх впевненість у тому, що фемінітиви фактично не відіграють ніякої ролі у питання поваги до прав жінок, але ж одночасно чоловіки виступають проти відміни “чоловічих” назв професій загалом - не погоджуються, щоб їх називали “медичними сестрами” тільки “медичними братами” та зменшували їх право на вибір назви їх професії.

Такий стан ситуації у досягненні гендерної паритету говорить про наявність в сучасному українському суспільстві більш “декларативного” характеру гендерної рівності, ніж про “практичні” механізми реалізації захисту прав жінок.

Як і у всьому світі, в Україні, протягом останнього десятиліття, розпочалась активна діяльність великої кількості жіночих організацій, метою яких було розв’язання проблем забезпечення рівних прав і можливостей для представників обох статей в усіх сферах життєдіяльності та вирішення питання

статусу жінок в суспільстві. У нашій країні створено та діє майже 30 всеукраїнських та міжнародних організацій. Крім цього, відбувається зростання кількості спонтанних жіночих об'єднань і разом з цим громадської активності, що певно обумовлені необхідністю відстоювання жіночих прав та інтересів.

Висновки

Отже, проведений аналіз надає можливість виявити наступне, а саме, що чоловіки й жінки мають особисті погляди і потреби, які не завжди співпадають, відповідно представництво жіночої статі в органах влади є надзвичайно важливим для того щоб, їхні інтереси були представлені належним чином при керівництві країною. Відповідно зростає необхідність збалансованої участі чоловіків та жінок у процесі прийняття управлінських рішень та впровадженні заходів що впливають на їхнє життя. Як ми бачимо, історично доведено, що жінки в Україні майже ніколи не були осторонь усіх суспільних проблем але певні стереотипи не дають змогу вийти жінкам на «передову». Зміни у становищі жінки в Україні ймовірні, за умови ведення послідовної гендерної політики. Розробка та впровадження державних стратегій дозволять жіночі статі на паритетних засадах приймати участь у суспільній діяльності та у сімейному житті й тим самим підвищити ефективність державного управління.

Базовим підґрунтям таких стратегій є відродження демократичних традицій історично високого суспільного статусу української жінки, насамперед, підтримка прагнень жінки розкрити нові діапазони, досягнути омріяних вершин та врешті решт заявити про свій повноцінний та паритетний статус членкині громадянського суспільства, тому напрямок дослідження витоків гендерних традицій в українському суспільстві залишається актуальним як для істориків, так і для соціологів, правознавців, юристів, тощо.

Література.

1. Цит. по: Bonnie S. Anderson, Judith P. Zinsser. A History of their own. Vol. 1. - Penguin Books, 1988. 280 с.
2. [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.wco.ru/biblio/books/domostroy/main.htm>
3. Гендерна нерівність жінок. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ua-referat.com>
4. Ярмиш О. Н., Головка О. М. Харківське міське самоврядування на зламі століть: XIX – XX і XX – XXI. Досвід історії та сучасності. Х., 2004.
5. Нестерцова-Собакар О.В. Державно – правовий статус жінки в Російській імперії у другій половині XIX – на початку XX ст.: На матеріалах українських губерній / О.В.Нестерцова-Собокарь// [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://visnyk.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=9623>.
6. Морщакова О.С. Історико-соціальні та правові аспекти гендерної рівності О.С.Морщакова // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/571/>
7. Книш І. Іван Франко та рівноправність жінок / І.Книш – Вініпег, 1956. –

185 с.

8. Хрестоматія з історії держави і права України - Том 2. Лютий 1917 р. – 1996 р. Навч. посіб. Для юридичних вищ. Навч. закл. і фак.: У 2 томах. / В. Д. Гончаренко, А.Й Рогожин, О. Д. Святоцький; За ред. члена – кориспондента Академії правничих наук України В. Д. Гончаренко. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 1997. - 800 с.

9. Смоляр Л. Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні: Монографія / За заг. ред. Л. Смоляр. О.: Астропринт, 1999. – 440 с.

10. Кулачек О. Роль жінки у державному управлінні: старі образи, нові обрії [Монографія] / О.Кулачек– К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. – 301 с.

11. Конституційні акти України. 1917 – 1920. Невідомі конституції України. К., 1992.

12. Богачевська М. Дума України – жіночого роду / М. Богачевська/ –К.: Воскресіння, 1993. – 57 с.

13. Шостак Н.В. Гендер і його репрезентація в капіталістичній і соціалістичній рекламі. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle>

14. Гендер по-радянськи: навантаження жінки в СРСР звужувало коло обов'язків чоловіка [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://tyzhden.ua/History/44370>

15. Марцеляк О. Гендерна політика у зарубіжній та вітчизняній виборчій практиці / О.Марцеляк //Вісник центральної виборчої комісії №3 (13) 2008 р. – С. 91 – 95.

16. Черняхівська В. Історичний досвід становлення української моделі гендерного паритету [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1012>

17. Гендерний профіль України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.undp.org/uk/ukraine/gender-profile-ukraine>

18. Фемінітиви [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/%D0%A4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%B2.html>

The article examines the historical retrospective of the formation of the gender worldview of Ukrainians. The main periods in which the principles of gender equality were formed both in social life in general and in state administration in particular have been analyzed. The factors that inhibited the process of forming gender parity between men and women in Ukraine's past and at its current stage of development have been identified.

Keywords: gender equality, stereotypes, equality, governance, gender parity.

Науковий керівник: д.іст.н., проф. Михайлюк Віталій Павлович

Стаття надіслана: 28.08.2023 г.

© Чумак О.В.